

اطلاعات

INFORMIOLOGY

چکیده

مقاله حاضر، فعالیت‌های پژوهشی در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی را با توجه به ظهور فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی ارتباطاتی و تحولات ایجاد شده در این عرصه مورد بحث قرار می‌دهد. محیط متغیر جهانی با پذیرش اینترنت و حمایت فن‌آوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، استفاده از پست الکترونیکی، مبادله اطلاعات الکترونیکی و دسترسی پیوسته به پایگاه‌های اطلاعاتی، بسیاری از مسائل و مشکلات تحقیق در کتابداری و اطلاع‌رسانی را از میان برداشته است. این مقاله منابع دیجیتالی قابل دسترس از طریق شبکه جهانی وب را که در زمینه فعالیت‌های پژوهشی کتابداری و اطلاع‌رسانی مفید هستند معرفی کرده و پایگاه‌های اطلاعاتی گوناگون، مجلات الکترونیکی، آمار و ابزارهای آماری قابل دسترس در شبکه جهانی وب در ارتباط با کتابداری و اطلاع‌رسانی را در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد. کاربران فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در مراحل گوناگون پژوهش در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به ترتیب از انتخاب مسئله گرفته تا بررسی متون، جمع‌آوری داده‌ها، و تجزیه و تحلیل داده‌ها برای ارائه پایان‌نامه یا نوشتن مقاله می‌توانند از این منابع استفاده نمایند. به علاوه، به منظور کاربرد بهتر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی پیشنهادها و توصیه‌های مفیدی ارائه شده است. آدرس وبسایت‌های گوناگون، پایگاه‌های اطلاعاتی، مجلات الکترونیکی، و ابزارهای آماری در ذیل عناوین آنها معرفی شده است.

کلیدواژه‌ها: پژوهش، کتابداری و اطلاع‌رسانی، فن‌آوری اطلاعات، اینترنت، وب.

پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی در محیط سیال فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات دیجیتالی

م. ناگراجان؛ اس. سوریاناریانان
ترجمه غلام حیدری

پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی

در محیط سیال فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات دیجیتال

م. ناگراجان؛ اس. سوریانارایانان^۱

ترجمه غلام حیدری^۲

مقدمه

در تمام زمینه‌های علمی، تحقیقات براساس یافته‌های پژوهشی قبلی و مشخص و مفاهیم برگرفته از چارچوب و اهداف معین انجام می‌شود و قالب‌بندی فرضیه‌های مناسب با استفاده از روش‌های قاعده‌مند صورت می‌گیرد که به ترتیب در طرح تحقیق، بررسی متون، جمع‌آوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌های تحقیق و پیشنهادها و توصیه‌های پژوهش نمایان می‌شود. یک پژوهش مناسب بایستی راهگشای تحقیقات بعدی در زمینه مورد مطالعه باشد. فعالیت پژوهشی ممکن است با استفاده از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی و قدرت این فن‌آوری‌ها در انجام پژوهش در فاصله زمانی کوتاه یا معین، آغاز شده و به پایان برسند.

تحقیقات اولیه در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

تحقیق در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی زیرمجموعه علوم اجتماعی محسوب می‌گردد و از روش‌ها و قواعد مربوط به این حوزه تبعیت می‌کند. از آنجا که تحقیقات علوم اجتماعی با مسائل، دانش، افکار و تجربیات انسانی و اجتماعی سروکار دارد،

1. Nagarajan, M; Surianaryanan, S. "Library and information science research in the changing scenario of digital information and communication technologies". In: *Information access, management and exchange in the technological age*. M. Bavakutty et al. New Dehli: ESS Publication, 2003. p. 83-93.

۲. کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه رازی
Ghhaidari@yahoo.com

روش‌های ارزیابی با کیفیت و توانمندی برای آزمایش فرضیه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. به علاوه، پژوهشگران بایستی مقدار زیادی از انرژی و هزینه خود را صرف جمع‌آوری نوشته و متون و تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به اطلاعات گردآوری شده بنمایند.

پژوهش در علوم کتابداری در شرایط متحول فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات دیجیتالی

انقلاب و تحول گسترده در فن‌آوری و علوم، با معرفی رایانه و امکانات شبکه‌ای، تغییرات عظیمی در زمینه اطلاعات و ارتباطات به وجود آورده است. ظهور فن‌آوری دیجیتالی راه را برای ورود فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات شبیه اینترنت، پست الکترونیکی، مبادله اطلاعات الکترونیکی و پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته هموار ساخته و این موارد کانال‌های توانمندی برای اشاعه اطلاعات و داده‌ها به حساب می‌آیند.

مسائل و مشکلات زیادی که قبلاً در زمینه تحقیق در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی وجود داشت، اکنون با استفاده از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات دیجیتالی تسهیل گردیده است. امکانات فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی از شروع کار پژوهش و انتخاب مسئله تحقیق تا ارائه تحقیق یا پایان‌نامه تحصیلی، پژوهشگران را یاری می‌نماید و بسیاری از مشکلات موجود را از سر راه تحقیق برمی‌دارد.

منابع الکترونیکی برای پژوهش در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

از میان تمامی فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، اینترنت مهم‌ترین ابزار دسترسی به اطلاعات محسوب می‌گردد و مقدار زیادی از اطلاعات الکترونیکی که به منظور تحقیق در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد نیاز است، از طریق اینترنت قابل دسترس است. وب‌سایت‌های گوناگون اطلاعات موجود در منابع گوناگون شامل کتابخانه ملی و محلی، صفحات خانگی کتابخانه‌ها و گوfer، فهرست‌های پیوسته کتابخانه‌ها، خدمات مرجع و اطلاع‌رسانی، خدمات فنی، مجموعه‌های خاص، فعالیت‌های کتابخانه‌های الکترونیکی، سازمان‌های حرفه‌ای، مجلات تخصصی، و کارگزاران کتابخانه‌ها را در اختیار کاربران قرار می‌دهند. برخی از جزییات منابع اطلاعات الکترونیکی از طریق آدرس الکترونیکی آنها قابل دسترس است؛ از جمله این مراکز، موارد ذیل قابل ذکر است:

پایگاه‌های اطلاعاتی

بسیاری از پایگاه‌های اطلاعاتی متن کامل و استنادی در اینترنت وجود دارند که برای روشن شدن و دانستن گرایش‌های پژوهشی اخیر در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، معرفی مسائل تحقیق، انتشارات و نوشته‌های خاص مفید هستند. تعدادی از این پایگاه‌های اطلاعاتی که از طریق شبکه جهانی وب قابل دسترس بوده و برای پژوهشگران علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی سودمند هستند، عبارتند از:

۱. کتابخانه الکترونیکی ACM:

<http://www.acm.org/dl/>

۲. رابط جست‌وجوی مدارک با قالب PDF: جست‌وجوی میلیون‌ها مدارک را با

فرمت PDF در شبکه جهانی وب ممکن می‌سازد.

<http://searchpdf.adobe.com/>

۳. برنامه پایان‌نامه‌های الکترونیکی استرالیا:

<http://www.acer.edu.au/library/theses-frameset.html>

۴. مجموعه کتاب‌شناسی‌های علوم رایانه: این مجموعه بیش از یک میلیون مرجع را در خود دارد (اغلب مقالات مجلات، گزارش‌های کنفرانس‌ها و گزارش‌های فنی) و شامل ۶۶۰ مگابایت مدخل کتاب‌شناسی است.

<http://liinwww.ira.uka.de/bibliography/>

۵. COPAC دسترسی به فهرست‌های پیوسته ۲۱ کتابخانه تحقیقاتی در بزرگ‌ترین

دانشگاه‌های ایرلند و انگلستان را به صورت رایگان و یکدست فراهم می‌نماید.

<http://www.copac.ac.uk/>

۶. چکیده علوم اطلاع‌رسانی (ISA):

<http://www.library.pitt.edu/resources/database-info/isa.html>

۷. چکیده علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی (LISA):

<http://www.library.pitt.edu/resources/database-info/lisa.html>

۸. کتابخانه الکترونیکی شبکه‌های پایان‌نامه‌ها (NDLTD): هدف این پایگاه اطلاعاتی

ارتقاء درجات آموزشی است و این کار را با ارائه مدارک الکترونیکی به دانشجویان، استفاده از کتابخانه‌های الکترونیک و انتشار نتایج تحقیقات آنها به انجام می‌رساند.

<http://www.ndltd.org/>

۹. نمایه پژوهش Research index:

کتابخانه‌ای الکترونیکی است که هدف آن گسترش اشاعه، بازیابی و دسترس‌پذیری نوشته‌های علمی است.

<http://citeseer.nj.nec.com/cs>

۱۰. مدارک متن کامل یونسکو UNESDOC:

متن کامل انتشارات و مدارک منتشر شده توسط یونسکو در زمینه برخی جنبه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی همچون حق مؤلف، دسترسی به اطلاعات و غیر آن را فراهم می‌نماید.

<http://unesdoc.unesco.org/ulis/>

مجلات

تعداد زیادی از مجلات از طریق اینترنت قابل دسترس هستند. برخی از آنها فقط چکیده مقالات را در خود دارند و تعدادی از مجلات به صورت متن کامل قابل دسترس هستند. برخی مجلات هم به صورت چاپی و هم در قالب الکترونیکی در اختیار کاربران قرار می‌گیرند؛ در حالی که تعدادی دیگر فقط به صورت الکترونیکی منتشر می‌شوند. برخی از مجلات علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی قابل دسترس از طریق اینترنت عبارتند از:

1. Ariadne

<http://www.ariadne.ac.uk/>

2. BUBL Journals: Library and Information Science

<http://www.bubl.ac.uk/journals/>

3. Bulletin of American Society for Information Science

<http://www.asis.org/Bulletin/>

4. College & Research Libraries

<http://www.ala.org/acrl/c%26rl.html>

5. Computers in Libraries

<http://www.infotoday.com/cilmag/ciltop.html>

6. Cybermetrics: International Journal of Scientometrics, Informetrics and Bibliometrics

<http://www.cindoc.csic.es/cybermetric/>

7. Digital Information Research Field

<http://www.informationr.net/fr/freejnls.html>

8. D-lib Magazine

<http://www.dlib.org/>

9. Econtent

<http://www.ecmag.net>

10. e-On The Internet

<http://www.isoc.org/oti/>

11. IFLA Digital Libraries: Electronic Journal and Text Archive

<http://www.ifla.org/ll/etext.htm>

12. Information Research

<http://.informationr.riet/ir/>

13. Information Today

<http://www.infotoday.com/it/itnew.htm>

14. Informing Science

<http://inform.nu/>

15. Intranet Professional

<http://www.infotoday.com/IP/default.htm>

16. Journal of Digital Information

<http://jodi.ece.soton.ac.uk/>

17. Journal of Southern Academic and Special Librarianship

<http://southernlibrarianship.icaap.org/>

18. KMWorld Magazine

<http://www.kmworld.com/ppublications/magazine/>

19. Learned Publishing

<http://www.alpsp.org.uk/journal.htm>

20. Library Philosophy and Practice

<http://www.uidaho.edu/~mbolin/lp&p.htm>

21. LIBRES: Library and Information Science Research Electronic Journal

<http://aztec.lib.utk.edu/libres/>

22. MLS: Marketing Librery Services

<http://www.infotoday.com/mls/mls.htm>

23. New Jour

<http://gorf.ucsd.edu/newjour/>

24. ONLINE

<http://www.onlineinc.com/onlinemag/index.html>

25. Research Resources on American Periodicals

<http://home.earthlink.net/~ellengarvey/rssapresorcel.html>

26. Searcher: the Magazine for Database Professionals

<http://www.infotoday.com/searcher/default.html>

27. Sociosite/ICAAP Journals Database and Distribution Center

<http://www.icaap.org/database/journals.html>

28. Studies in Bibliography

<http://etext.lib.virhinia.edu/bsuva/sb/>

29. Transforming Traditional Libreraries

<http://www.lib.usf.edu/~mdibbie/ttl/>

30. Journal Server

<http://www.journalserver.org>

مورد آخر از طریق وبسایت دانشگاه آکسفورد مجلات پژوهشی پذیرفته شده بین‌المللی را در رشته‌های گوناگون به منظور استفاده پژوهشگران فراهم می‌نماید.

آمار و ابزارهای آماری

آمار ابزاری اساسی در انجام تحقیقات به حساب می‌آید و نقش مهمی در به دست آوردن نتایج کسب شده و آزمایش روایی و پایان نتایج به دست آمده دارد. روش‌های

دستی و سنتی انجام محاسبات آماری توسط بسته‌های نرم‌افزاری آماده که فرایند محاسبات را با سرعت و سهولت به انجام می‌رسانند متحول شده است. در اینترنت تعداد زیادی از وب‌سایت‌ها، داده‌های آماری گوناگون، گزارش‌های مربوط به مجموعه‌های کتابخانه‌ای، هزینه‌ها، کارکنان، نام‌نویسی و غیره را قابل دسترس می‌سازند. به علاوه، تعدادی از وب‌سایت‌ها، راهنماها، دستورات و توضیحات مربوط به محاسبات و روش‌های آماری گوناگون را ارائه می‌نمایند. موارد زیر وب‌سایت‌هایی هستند که مسائل مربوط به آمار و ابزارهای آماری را از طریق اینترنت قابل دسترس می‌سازند:

- Statistics Every Writer Should Know

<http://www.robertniles.com/stats/>

- Rice Virtual Lab in Statistics

<http://www.ruf.rice.edu%7Elana/rvls.html>

- Quantitative Data Analysis: An Introduction

<http://www.gao.gov/special.pubs/pe10111.pdf>

- Multivariate Statistics: A Practical Guide

<http://www.pfc.cfs.nrcan.gc.ca/profiles/wulder/mvstats/index.html>

- Internet Crossroads in the Social Sciences-Data and Program Librery Service

<http://www.dpls.dacc.wisc.edu/internet.html>

مراحل پژوهش در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در محیط فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات الکترونیکی

تحقیق در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با آخرین تحولات محیط فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی تطبیق یافته است و در هر کدام از این قسمت‌ها که فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات بیش‌تر مورد استفاده قرار گرفته است، سریع‌تر به اهداف مورد نظر دست یافته‌اند.

انتخاب مسئله

در انتخاب مسئله تحقیق در زمینه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی پایگاه‌های

الکترونیکی اینترنتی مورد استفاده قرار می‌گیرند. اغلب چکیده‌ها و فهرست‌های مندرجات به صورت پیوسته قابل دسترس هستند و شماره‌های قبلی هم به صورت سی‌دی‌رام مورد استفاده قرار می‌گیرند.

بررسی متون

بررسی متون یکی از جنبه‌های مهم جریان تحقیق و پژوهش محسوب می‌گردد. به منظور دسترسی به اطلاعات و گذشته موضوع مورد پژوهش، شماره‌های قبلی مجلات پژوهشی، بررسی طرح‌ها، صورت جلسات کنفرانس‌ها و چکیده پایان‌نامه‌ها مورد بررسی قرار خواهد گرفت. به منظور دسترسی به این منابع و پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی پژوهشی، دیگر نیازی به رفتن به کتابخانه‌های دور و بزرگ و مراکز تحقیقاتی نیست و با استفاده از اینترنت تعداد زیادی از مجلات الکترونیکی، نتایج طرح‌ها، مذاکرات کنفرانس‌ها، چکیده‌ها و نوشته‌های مختلف از طریق شبکه جهانی وب قابل دسترس است.

با استفاده از پست الکترونیکی و جمع‌آوری اطلاعات به صورت الکترونیکی پژوهشگران قادرند با کتابخانه‌های بزرگ و مراکز تحقیقاتی ارتباط برقرار نمایند. اغلب چکیده نوشته‌ها و اطلاعات به شکل الکترونیکی و از طریق دانشگاه‌های خارجی با استفاده از روش مبادله الکترونیکی داده‌ها، قابل دسترس است.

جمع‌آوری داده‌ها

کار جمع‌آوری داده‌ها در کتابداری و اطلاع‌رسانی با کمک فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات با سهولت و سرعت انجام پذیر است. پست الکترونیکی به عنوان ارزان‌ترین و سریع‌ترین فن‌آوری ارتباطی به منظور سهولت و سرعت در امر فراهم‌آوری اطلاعات به کار می‌رود. جدول زمانی مصاحبه ممکن است با ایجاد یک وب‌سایت در شبکه جهانی وب قرار گیرد. گردآوری اطلاعات ممکن است توسط دسترسی پیوسته به اطلاعات و داده‌ها با استفاده از کاربرد فن‌آوری استفاده از زمان واقعی^۱، صورت بگیرد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

با به کارگیری فن‌آوری، تحلیل داده‌ها در پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی و با

1. Real time

استفاده از نرم افزارهای مربوطه هم چون ویژوال فاکس پرو، ام اس اکسس، دی بیس نسخه ۳ و غیره انجام می‌گیرد. با استفاده از بسته‌های نرم‌افزاری مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل آماری مثل SPSS، اکسل، و لوتوس، نتایج آماری به سرعت مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

تجزیه و تحلیل پیوسته اطلاعات و داده‌ها ممکن است به کمک کامپیوتر و متخصصان اطلاعات انجام شود. منابع آماری و ابزارهای قابل دسترسی از طریق اینترنت هم چون، تجزیه و تحلیل آماری تعاملی ساده (SISA)، میز داده‌ها، MODSTAT، STATISTICA، S-PLUS، ZLISP-STAT، STATE PAGE UCLA و غیره هم به منظور استفاده در تجزیه و تحلیل و آزمایش و هم در روش‌های آماری به کار برده می‌شود.

ارائه پایان‌نامه

علاوه بر نسخه چاپی پایان‌نامه‌ها، برخی دانشگاه‌ها ویرایش الکترونیکی پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی را به صورت سی.دی از فارغ‌التحصیلان دریافت می‌نمایند. در برخی دانشگاه‌ها از دانشجویان خواسته می‌شود که به سبب ارزیابی سریع پایان‌نامه‌ها آنها را به شکل الکترونیکی در اختیار اساتید قرار دهند.

پیشنهادهایی برای کاربرد بیشتر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی

پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی به دلیل استفاده از فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات رشد فزاینده‌ای داشته است. هرچند استفاده از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات باعث صرفه‌جویی در هزینه و زمان شده است، با این حال هنوز به صورت کامل مورد استفاده قرار نگرفته است. این مسئله به این سبب بوده که خدمات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات برای همه محققان در تمامی نقاط جهان کاملاً قابل دسترس نبوده است. موارد زیر برخی از پیشنهادها و توصیه‌هایی است که در جهت کاربرد بیشتر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی سودمند خواهد بود:

● پژوهشگران بایستی با تمامی عملکردهای فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات الکترونیکی آشنا شوند.

● سرعت انتقال اطلاعات در اغلب مواقع بسیار پایین است و بایستی با افزایش

پهنای باند سرویس دهنده‌ها این مشکل را برطرف کرد.

● دسترسی به شبکه جهانی وب بایستی با استفاده از تلفن‌های محلی از هر جایی میسر باشد.

● امتیازاتی برای محققان و استفاده آنان از محیط فن‌آوری اطلاعات در انجام تحقیقات در نظر گرفته شود.

● کارگاه‌های آموزشی برای دسترسی به منابع الکترونیکی به دو صورت پیوسته یا ناپیوسته و با استفاده از سی‌دی‌رام، در نظر گرفته شود.

● هزینه‌های تلفن کاهش یابد یا حتی اصلاً دسترسی به اینترنت با هدف پژوهش به صورت رایگان باشد.

● خطوط ارتباطی (OFC) در کلیه مناطق و به منظور انتقال بهتر داده‌ها تقویت شوند.

نتیجه

فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات الکترونیکی نقش عمده‌ای در پژوهش در زمینه علوم اطلاعات و کتابداری بازی می‌کند. انقلاب جهانی و تسهیلات شبکه جهانی وب اغلب منابع را از طریق اینترنت برای همگان در هر جای جهان قابل دسترس کرده است. دیجیتالی شدن منابع کتابخانه‌ای و ظهور کتابخانه‌های الکترونیکی و مجازی به صورت ستون اصلی فعالیت‌های پژوهشی درآمده است. مجلات الکترونیکی نقش مهمی در پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی محققان و رضایت خاطر آنان دارند. فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی اینترنت، پست الکترونیکی، مبادله الکترونیکی اطلاعات و دسترسی پیوسته به اطلاعات، مشکلات پژوهشگران را بسیار کاهش داده و به آنها کمک کرده است تا توجه خود را بیشتر به مسئله تحقیق، پرورش مسئله، و ارائه موفقیت‌آمیز نتایج با سرعت و سهولت معطوف نمایند.

مآخذ

My facts page: Library and information services (2002). [Online]. Available:

<http://www.Refdesk.com/>

Online writing lab: internet research starting points (1995). Purdue University.

[Online] Available: <http://owl.english.purdue.edu/internet/tools/research.gtm>.

Researching librarian: Web resources helpful for librarians doing research (2000).

[Online] Available: <http://www2.msstate.edu/kerjsmit/trl/>

Software for statistical analysis (2002). [Online] Available: <http://www.kdnuggets.com/software/statistics.html>

UTA libraries online: Research resources (2002). Arlinhton: University of Texas.

[Online] Available: <http://www.uta.edu/library/research/>

<http://www.library.pitt.edu/subjects.social/library/#stand.core> print resources

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی